

SLOVENEK.

Oznanila.

Za navadno dvestopno versto se plačuje: 5 kr., ktera se enkrat 8 kr., ktera se dvakrat, 10 kr., ktera se trikrat natiskuje; večje pismenke plačujejo po prostoru.

Za vsak list mora biti kolek (štampelj) za 30 kr.

Rokopisi se ne vračajo.

„Živi, živi duh slovenski, bodi živ na veke!“

Nar. pesem.

V sredo in saboto

izhaja in velja:

Za celo leto	6 for.	20 kr.
pol leta	3 "	30 "
četert leta	1 "	70 "
mesec	— "	60 "
Po pošti:		
Za celo leto	7 for.	50 kr.
pol leta	3 "	80 "
četert leta	2 "	— "
mesec	— "	70 "

Št. 27.

V Celovcu v sredo 4. aprila 1866.

Tečaj II.

Naši deželni zbori in naš politični program.

III.

(Dalje).

Pri vsem tem pa preglejmo zdaj, gospoda moja, tista prevdaranja, ki jih odbor za Auerspergov predlog navaja, preglejmo jih, kakošni da so in ali nas morejo o tem kaj prepričati.

Kot najvažna točka se navaja to, da je deželna ustava v nevarnosti in da tedaj iz dolžnosti ohraniti sebe nastaja potreba naznaniti to, da je podstavni zakon o februarjem zastopništvu in posredno tudi diploma od 20. oktobra ustavljena, da je po takem pravica deželnih zborov, udeleževati se po zastopnikih svojih postavodajstva v državnem zboru, ob vso moč in veljavo djana; da je februarina ustava sicer res nepopolnoma, da so pa vendar njena načela zdrava in živetna, da stoji na terdni podlagi in se prilaga posebnemu značaju avstrijske cesarvine, da se da zboljšati in da sama v sebi hrani vse pripomočke in pota, po katerih se zamore, kakor treba, dogovoriti in prenarediti; da roko podaja, da bi se vendar enkrat pa do dobrega porazumeli z deželami ogerske krone; da nimajo deželni zbori po deželnem redu v tej državopravni zadevi določne pravice glasovanja, in da ima tedaj odbor dolžnost povedati v nasvetovanem pismu, da ga vse to res zelo skerbi.

To so blizo ta prevdaranja, ki jih je odbor vsa vprek postavil, da bi z njimi dokazal, da je adresa potrebna.

Dovolite mi, gospoda moja, da Vam jih, kolikor mi je to danes pri tej soparici mogoče, opoveržem in spodbijem.

Predno pa še začnem premišljati bolj na tanko ta prevdaranja, naj smem še nekaj drugega v misel vzeti.

§. 19 govori določno, da se morejo navsveti le gledé na nasledke, ki jih imajo postave na deželno blagostanje, zboru predložiti.

Če pa zdaj, gospoda moja, pogledate konec tega sporočila, videli bote, da se tu govori zlasti o nasledkih tega manifesta na ustavnost ne samo deržave, ampak tudi dežele naše. Iz tega bote razvideli, da je odbor odkazane mu meje prestopil; kajti deželni zbori bi zlasti zdaj v svojem omejenem delokrogu ne smeli svojega mnenja povedati. In tako je Vaš predlog tudi v tem oziru nepravilen, nepostaven in proti ustavi, ker je zoper deželni red.

Pa ta Vaš predlog se ne samo formalno epira na napčne dokaze, temuč on je tudi v materijalnem oziru v vseh točkah nepravilno podpiran.

Prosim, poterpite enmalo pa Vam bom te pomočjo zdanjih državopostavnih zakonov in razmer overgel.

Predno se pa v to spustim, zdi se mi neogibljivo potrebno, da si septemberski manifest pred oči postavimo. Po mojih mislih bi ga bilo sicer treba prebrati, pa ker bo razprava dolgo trajala, ne gre kaj tacega od visoke zbornice zahtevati.

Septemberski manifest, gospoda moja, pravi razločno, da je poglavitna misel, ohraniti monarhiji moč po vkupnem obravnavanju najviših deržavnih nalog in zavarovati edinstvo deržave z ozirom na mnogoličnost njegovih sestavih delov in na zgodovinski razvoj njihovega prava — ta poglavitna misel izrečena je v diplomu od 20. oktobra l. 1860.

Njeg. veličanstvo govori tu razločno, da se moramo deržati ustave od 20. oktobra in nikar ne smemo odstopiti od nje. Njeg. veličanstvo razločno govori, da je pravica narod v posvojih zastopnikih „sklepavno“ se udeleževati postavodajstva in finančnega gospodarstva, slovesno zagotovljena in nepreklicljivo odločena in zaterjena.

Ali moremo pa dvomiti nad cesarsko besedo, da se nam obderži ustava in njen temelj — oktoberska diploma, in da je njegova želja, izpeljati jo in dogovoriti z vsemi narodi tako porazumljenje, ki bode posebnostim Avstrije bolj pravično kot februarški statut (Dobro!).

Pa kaj, še več je v njem povedanega, odpravljen je tisti dvom, s katerim je oče ustave — Šmerling — vedno in vedno pri rokah bil, kedar ni bila večina kakor deca voljna in ujevovih misli, ta namreč, da ima deržavni zbor po februarškem statutu le pravico posvetovati se, ne pa tudi sklepati, ker se podstavni zakon tudi tako razlagati more, da ima deržavni zbor le pravico, svoje mnenje povedati. Gledé na to, gospoda moja, so kaj važne besede Njeg. veličanstva; kajti če bi ne imeli nič drugega, kakor februarino ustavo, ne imeli bi nič drugega, kakor žertve in skerbi, kako si bodo avstrijski narodi na njeni podlagi prva in glavna načela ustave dobili. (Dobro! dobro!)

Nadalje pravi septemberski manifest razločno, da je Njeg. veličanstvo februarški patent, njegovo izpeljavo in djavnost, gledé na občno deržavno blagostanje kot najvišjo potrebo in postavu „salus reipublicae“, ustavilo le zato, ker se avstrijskim narodom ni priljubil, ne pa morebiti zavolj terme njihove, temuč zavolj državopravnih razmer in narodnih posebnosti, ker jim je bila ta ustava nevarna ali pa celo že na škodo.

Kaj pa pravi Njeg. veličanstvo gledé na to?

„Da morem rešiti svojo cesarsko besedo, da formi (obliki) ne žertvujem stvari (Dobro!), razglasil sem septemberski manifest.“

Vi pa hočete obliki stvar samo žertvovati?! To pa ravno dela razloček med visokim stališčem Njeg. veličanstva v primeri s tistimi, ki nad cesarjevimi besedami dvomijo.

Meni pa stvar več velja nego forma; pomanjkljive forme februarške ustave ne gre više ceniti, kot so bistvena pravila, ki jih ima oktoberska diploma, da se po njih izpelje februarška ustava.

Jaz pravim, da je forma pomanjkljiva, ker je oče ustave od 26. februarja 1861, tedaj 3 mesece po oktoberski diplomu, imel po-

gum (serčnost) smertni kal vložiti ustavi, da mu je bilo tedaj mogoče vsaki trenutek brez vsega razjasnila februarško ustavo in tudi oktobersko diplomu ustaviti in po tej poti tudi ustavo brez kake silne naredbe ali deržavne derznosti — ustavno odpraviti, komedija za vso Evropo, ki bi bila pri družih tacih primerlejših kaj čudna! To čudno komedijo je pa iztuhtal oče Šmerling in s tem pokazal, da je bila mogoča. (Dobro! Dobro!)

Ce je tedaj v oktoberski diplomu in septemberskem manifestu s cesarjevo besedo izrečeno, da imamo vprihodnje pravico sklepati, da gre za stvar ne pa za formo, ako se februarni statut odpravi, — če je to še celó od Njeg. veličanstva svečano zagotovljeno, potem, gospoda moja, ni kar nič nad tem dvomiti, potem sem jaz prijatelj ustave, vi pa (ste) formalisti (Dobro!).

V ročnem pismu 7. novembra 1865 pravi cesar: „V svojem manifestu in priloženem patentu od 20. septembra 1865 sem pokazal pot, ktero mora moja vlada nastopiti, da pripravi terden temelj deržavni ustavi, ki bode tudi monarhijo v njenem edistvenem obstanku uterdila.“

Zopet nam je tedaj ustava zagotovljena, povdarjeno je posebno edinstvo deržavno s posebnostjo kraljestev in deželá, razločno je manifest kot deržavno pismo oklicano, kar iz najvišega ročnega pisma konstatiram. —

(Dalje pride).

Dežele notranje-avstrijske.

Iz Celovca. (Vojska ali mir? novačenje; vreme; vesela novica. Volitev novega odbora). Vojska ni nikoli prida in kaj še le vojska letos, ko nam že tako vsega zmanjkuje in že tako davke komaj plačujemo in serčno želimo, da bi se sabla iz nožnic ne potegnila. Kakor hitro prva puška pokne, po tem joj mene za celo Evropo. Na vseh straneh že tli in gori, — in prej ko ne vname se velika evropejska vojska. Prus je prvi in se očitno pripravlja na vojsko, — Talijani pa tudi težko čakajo, da bi mahnili, — na jutrovem v Romaniji in po Turškem je tudi že vse na škerpcih, — Rus je menda tudi celo veliko armado postavil po svojih mejah, — in kaj še le Napoleon tuhta, sam večni Bog ve. Vsa Evropa torej stoji kakor na ognjeni gori; ako jame pokati in goreti, tresla se bode cela Evropa. Torej očitno povemo, da vojska pri nas nima prijatlov; ako bode pa vendar treba, bodemo gotovo Slovani vsi in tudi mi Slovenci pokazali, da smo kakor vselej tudi zdaj še zvesti sinovi avstrijske deržave in preslavne naše cesarske hiše. Radi bomo za veliko našo domovino darovali blago in premoženje, kri in življenje. Ako vojska mora biti, naj jo skorej začno. Kaj pomaga, da armade stojé na nogah, toliko denarja snedó, spravijo nas v strašne dolgove: štréna pa vendar ostane vsa zmedena, — skrajni čas je, da se vse zravna bodi si že s lepo ali pa s sablo: Avstrija se ne boji!

3. aprila to je velikonočni torek je bilo novačenje ali rekrutba za Borovski okraj.

slovenščine od vseh učencev Štirske in Koroške; pa papir in črnilo sta si dobra; še dotle nismo dognali, da bi vsi učenci bili primorani slov. jezika se učiti v gimnazijah na Slovenskem, gotovo zaradi narodne ravnopravnosti v Avstriji.

Pravi se: na graškem vseučilišču so se učili pravniški predmeti v slovenskem jeziku, pa docenti (učeniki) so odstopili, ker se niso obiskavale njihove učbe.

S tem se je ravnopravnosti malo pomoglo, slovenskega jezika so onda dijaki toliko znali, kolikor jih je mati naučila, pa še tega so dosti zabili; ako je ljudska učilnica nekterim toliko vstregla, da so se naučili kukavno brati, treba jim je bilo zadovoljnim biti; po gimnazijah se ničesar ni učinilo na korist našemu jeziku, saj so ga še zasmehovali, na graškem vseučilišču pa se živa duša ni naučila niti pravilno sklanjati, — kako bi se tedaj dalo mahoma pravniške predmete vspesno poslušati, korenito učiti in tolmačiti? Da so pravniki popustili obiskovanje, dokazuje to, da vlada ni skrbela do one dobe zaoliko in učenje slov. jezika. Vrh tega naj se tudi pomisli, da je vsa uprava nemška bila in vlada ni zahtevala, da bi urad znal zakonik v slovenščini in pismeno slovenski uradoval. V oni dobi je že dotle došlo, da nijeden duhovnik, razun kakih pet samoukov, sekovske vladikovine ni znal slovenskega jezika še toliko, kolikor neuk in priprost Slovenec! Bi li vlada v učilnicah skrbela za boljše poznanje slov. jezika, rodile bi tudi drug sad.

Kar se uradnikov občeih z ljudstvom tiče, pravi vladin zastopnik, da vsi znajo slovenski jezik razun treh in tedaj odpade potreba določiti rok, do katerega naj bi si pribavili znanje slovenskega jezika.

Slava! po takem tedaj ni drugega treba, nego uradnikom veleiti, da uradujejo na Slovenskem slovenski, kakor na Laškem laški, na Hrvaškem hrvaški itd. in popolnoma bomo zadovoljni. Na Hrvaškem se ne vpraša, v kakem jeziku naj bi se zapisnik vodil, ampak naravno je, da v hrvaškem, ker hrvaški je narodni jezik, tedaj tudi uradni, kar mora tudi pri nas obveljati. Druga je z ljudmi ne znajočimi slovenščine. Pa žalibog, ta reč ima v resnici celo drugo lice; jaz poznam mnogo uradnikov ter sem imel priliko ž njimi občiti, toda prisiljen sem povedati, da jih kruto malo zna naš jezik v pismu in besedi, kakor je dostojno in se mora tirjati od uradnika; govōri samo kaj navad-

nega ž njim, in mahoma zveš, pri čem da smo, kar se tiče njegove znanosti slovenskega jezika. Čul sem že neke krati take gospode z ljudstvom obravnavati, pa ko sem slišal tako ostudno lomiti naš lep jezik, prihajalo mi je zares težko — čuda, da teh ljudi ni sram? Trdnega učenja je še treba!

Navaja se, da je večina slov. občin prosila za nemški zakonik. Kaj odtod sledi? Nič drugega, nego da je učenje slov. jezika bilo zanemarjeno, in vlada kot varhinja in voditeljica naših učilnic ni storila svoje dolžnosti gledé na učenje slovenščine. Sicer pa je največ županov ne umečih niti nemških niti slovenskih zakonov, ker so mnogokrat visoka pravniška dela, katerih se kmet ni učil. Kako neki ima v teh in enakih rečeh beseda ali želja kmetova toliko važnosti? Ako se pa nove dače izmišljujejo in nalagajo, novinci nabirati kanijo, itd. itd. — tedaj se ne zmeni živa duša za kmetiča niti ga ne vpraša za mnenje! —

Obširno sporočilo dež. namestnika Mescéry-ja, bivšega redarskega popečitelja za Šmerlingove vlade, kaže, kako malo se je storilo in kako malo se kani storiti za narodno ravnopravnost pri nas Slovencih, in da so še zdaj nemčevanju vrata na stržaj odprta. Mi ne vživamo nikake ravnopravnosti, ker z besedo „ravnopravnost“ razumemo to, da imamo isto pravico v isti meri svoj jezik rabiti na Slovenskem v uradu in učilnicah, kakor p. Nemeec v Solnogradu ali kje indi na Nemškem, vse drugo so prazne besede, obljube, izlika. Jasno se tudi vidi, da v graškem deželnem zboru ni rešitve za nas, nemška nadvlada je ondi preveč vkoreninjena, ako bomo sto let hodili iskat in beračit pravic, ktere drugi narodi udobno vživajo, ne dobimo jih, kakor „raja“ pred pašem ne! Dokler bodo nam tujci ne znajoči nas, niti našega jezika sodili sposobnost slovenščine, ter nam kruh rezali, zlo po nas gladno deco! Edinō upanje še so nam ustavni in pravicoljubni narodi v Avstriji, kteri tudi nas zatiranih Slovencev ne bodo prezirali. Ti pa, visoka avstrijska vlada, pomisli, da ti mi vse zvesto dajemo, kar od nas tirjaš; dajemo ti svoje sinove, svoje denarje, svojo kri in življenje, — bodi nam tudi ti dobra mati, daj nam, kar drugi narodi v Avstriji udobno vživajo! Avstrija, bodi nam pravična, inače ni sreče ne blagosti niti za nas niti za tebe!

R. B., obč. odbornik.

Iz Trsta. („Ilirski Primorjan“ Trebic in Trebicchiano. Ruska azbuka). — Že zdavnej so marsikteri tukajšnji, za svojo narodnost zelo vneti Slovenci želeli, da bi tudi v Trstu izhajal kak slovensk list. Mnogo reči se je o tej zadevi govorilo, pa žalibog! le — govorilo! Nihče se ni hotel lotiti izdavanja tacega lista. Nekteri so večkrat svojo željo razodevali, naj ga jaz pišem in na svitlo dajem. Na to sem jim pa odgovarjal, da ne morem, vsaj že kot državni uradnik ne. To si pač lahko vsak sam razjasni. Pri vsem tem pa nisem si dajal miru, in sem večkrat resno prevdarjal to važno stvar, namreč način, kakō da bi se vendar mogla odpreti pot do izdavanja omenjenega lista. Skorej pred štirimi meseci mi je bilo prišlo na misel, poprašati gospoda učitelja Pijana pri sv. Ivanu v Vrdeli (v mojem domovju), ali bi on bil zadovoljen, ako bi se pod njegovim imenom izdaval slovensk list tukaj v Trstu? Ker v tem ni našel nobene zadrege od kake si bodi strani, lotil sem se jaz tega dela. Napravim hitro kratek program, in ga razpošljem. Pa kdo bi si bil pač mislil, da se bota dva tukajšnja gospoda, ktera se imata za zelo vneta Slovenca in sta uda tržaške slov. čitavnice, mojemu početju protivila, in si na vso moč prizadevala pregovoriti gosp. Piana, da bi se ne združil z menoj v dosego mojega namena? O sramota! — Pri vsem tem pa je list vendar na svitlo prišel, potem ko se je bilo oglasilo zadostno število naročnikov. Izhajal je tri mesece po velikem mojem trudu, in vsi naročniki so ga prav radi brali, ker je bila trdna moja volja, pisati ga le takō, da ga vsak lahko razumeva v kakem si bodi oziru. Pripetilo se je pa te dni, da sem bil prisiljen odstopiti in prepustiti vredovanje lista gosp. Pianu, ali prav za prav nekemu drugemu gospodu (za zdaj ga nočem tukaj imenovati). Mislim pa vendar, da je list v dobrih rokah, in se bo tudi naprej ljudstvu prikupoval, morda še bolj, kakor do zdaj. Bog daj! Jaz pa sem ga z velikim trudom na noge spravil. Naj le srečno živi, dajaje obilne hrane našim ukaželjnim Slovincem, ki jo tudi zelo potrebujejo! Gospod dr. Kandler, namreč ravno tisti, ki je lani v nekem kraju tukajšnje okolice izvoljen bil za njenega poslanca, pa hvala Bogu! vendar potem izrinjen iz števila takrat za naš deželni zbor izvoljenih poslancev, predrznil se je v neki svoji knjigi sko-

maja na svitlo dal razglas neslovanskim prebivalcem avstrijske države. Namen tega razglaša je bil ta, naj si neslovanski narodi strahu ne delajo zastran namena slovanskega shoda.

Deležniki slovanskega shoda so svoje misli in namere izrekli tako le :

1. Da so terdno in neganljivo pripravljene staro zvestobo nepremakljivo obdržati preslavnej Habsburško-Lothrinške, ustavno vladajočej hiši in se na vso moč poganjati za to, da avstrijsko cesarstvo ostane celo in samostalno.

2. Da ni bil in nikoli ne bo njih namen, zatirati kako neslovansko narodnost, temveč da je od nekda njih prizadevanje le tje merilo, da bi pravilo ravnopravnosti vseh narodnost v Avstriji enkrat zadobilo popolno priznanje in resnično veljavnost.

3. Da so pripravljene pravice, ktere jim po tem pravilu v narodnem in državnem življenju gredo, iskati si v popolnem obsegu, ohraniti si jih, in braniti proti vsakemu napadu, naj pride od koder koli hoče; zatorej ta slovanski shod nobenega družega namena v sebi nima, ko samo željo, da bi se razdeljeni narodi prijateljsko pogovorili in se tako v vsem dosegel in pridobil ta sveti namen.

Najvažniše delo pripravljavnega odbora je bil opravljeni red, po katerem se bode rav-

nalo pri shodu, in predpis reči, o kterih se bode na shodu govorilo in sklepalo.

Poslednje dni meseca maja so jeli daljni gostje slovanski že v Prago dohajati; nekteri teh gostov so bili izvoljeni poslanci posamnih dežel, drugi pa že davno znani rodoljubi. Največa truma poslancev jugoslovanskih, galiških in moravskih je prišla skorej 30. maja. Domači rodoljubi so jih slovesno sprejemali in peljali na Zofinski otok do slovanskega zbirališča.

Po opravljenem redu je naj se odločeno, naj se vsi udaji slovanskega shoda razdelé v tri odseke po treh poglavitnih vejah narodnosti v Avstriji: 1. Odsek Čehov, Moravanov, Slezakov in Slovakov; 2. odsek Poljakov in Rusinov; 3. odsek pa Slovencev, Hervatov, Serbov in Dalmatincev. Slezaki jezika poljkega pridali so se poljskorusinskemu odseku. V seji pripravljavnega odbora dne 30. maja so bili izvoljeni za vodstvo teh treh odsekov po opravljenem redu možje, ki bodo ude sprejemali. Ti možje so bili za poljskorusinski odsek: knez Juri Lubomirski, Mavrici Kranjski, Jan Borejsikievič; za narod jugoslovanski: Pavel Stamatovič, baron Dragotin Kušljan, Stanko Vraz; za narod čehoslovanski: Vacslav Hanka, Ivan Helcelet in Miloslav Hurban.

Dne 31. maja so se začeli sprejemati in zapisovati udje in kakor hitro jih je bilo dovoljno število, izvolili so se še tisti den predsedniki. Vsak odbor si je izbral pred-

sednika, njegovega namestnika in pisarja. Predsedniki so bili: v odseku jugoslovanskem Pavel Stamatovič, protopresbiter v Novem sadu; v odseku poljskorusinskem Karl Libelt; v odseku čehoslovanskem Pavel Šafarik. Vsak odsek je izvolil iz svoje srede 16 gospodov za ude velikega odbora pri slovanskem shodu, enega pisarja in njegovega namestnika. Ti odseki so se vpervo sešli zjutraj 1. junija v češkem muzeju. Ta den so se opravljale samo pripravne reči, po tem se je veliki odbor podal v polnem številu k deželnemu predsedniku, Levu grofu Thun-u, oznanit mu, da se drugi den prične slovanski shod. Ravno tako se je veliki odbor predstavil knezu Jožefu Lobkovicu, višemu poveljniku narodne Praške straže. Popoldne se je spet sešel veliki odbor, da voli starašina slovanskega shoda. Izmed treh kandidatov je z enoglasnim klicem izvoljen bil dr. Franc Palacky, čeških stanov zgodovinar; druga kandidata Stanko Vras in knez Juri Lubomirski sta imenovana podstarašina. Starašina, namestnika in pisarji so imenovani mali odbor.

(Dalje pride.)

